

**СОЦІАЛЬНИЙ СУПРОВІД ЖІНОК, ПОСТРАЖДАЛИХ
ВІД ДОМАШНЬОГО НАСИЛЛЯ**

Ольга Замашкіна

*кандидат педагогічних наук, доцент
Ізмаїльський державний гуманітарний університет*

Насилля по відношенню до жінок є одним з найбільш розповсюджених порушень прав людини у сучасному світі, що ведуть до катастрофічних наслідків.

За словником-довідником, «насилля в сім'ї – будь-які умисні дії фізичного, сексуального, психологічного чи економічного характеру одного члена сім'ї по відношенню до іншого (інших) члена сім'ї, якщо ці дії порушують конституційні права і свободи члена сім'ї як людини та громадянина і наносять йому моральну шкоду, фізичні чи психічні травми» [7, с. 290].

Вперше про домашнє насилля, як серйозну соціальну проблему заявили у США. Враховуючи гендерну ситуацію, вчені констатують, що найчастіше домашньому насиллю піддаються жінки. «За даними ВООЗ у 2018 році кожна шоста жінка зазнала насильства в сім'ї. У США 62% убивств жінок було вчинено їхніми чоловіками, у Перу 70% усіх зареєстрованих злочинів становить фізичне насилля у сім'ї. Із 87 тисяч жінок, які були навмисно вбиті в 2017 році в усьому світі, більше половини з них вбиті своїми партнерами або членами сім'ї, що означає, що 137 жінок у світі щодня гинуть від рук члена власної родини» [4].

Понад 3 мільйони дітей в Україні щороку спостерігають за актами насильства у сім'ї або є їхніми вимушеними учасниками. Майже 70% жінок піддаються різним формам знущань та приниження. Щорічно близько 1500 жінок помирають від рук власних чоловіків. Діти скривджених матерів у 6 разів більш схильні до суїциду, а 50% – до зловживань наркотиками. Майже 100 % матерів, які зазнали насильство, народжують хворих дітей [1].

Фундаментальні основи сучасних теорій насильства були закладені в дослідженнях Х. Арангурена, Г. Блумера, М. Вебера, Д. Галтунга, Л. Гумпловича, Р. Дарендорфа, Е. Дюркгейма, Г. Зіммеля, Л. Козера, К. Маркса, Р. Мертона, Г. Москі, У. Самнера, Н. Смелзера, А. Смолла, П. Сорокіна, О. Шпенглера, Г. Тарда, З. Фройда, Е. Фромма.

Проблеми профілактики та протидії насиллю в сім'ї досліджували такі вчені, як О. Бандурка, А. Блага, О. Джужа, Л. Крижна, О. Костирь, Ю. Крупка, К. Левченко, О. Литвинов, Г. Мошак, М. Панов, Я. Сотак, О. Старков та ін.

Вчені класифікують декілька видів домашнього насилля – фізичне, сексуальне, психологічне, економічне. Таке соціальне явище може існувати у різноманітних родинах, незалежно від їхнього соціального положення, рівня освіти, наявності дітей та багатьох інших характеристик. Тому вирішення проблеми домашнього насилля

Соціально-правовий захист різних категорій населення: європейський вимір

возведено у ранг загальнодержавних задач. Так, в Україні, від початку 2019 року домашнє насильство у його широкому розумінні як вид правопорушення вважається кримінальним злочином: за рік було відкрито 1029 кримінальних впроваджень, за якими 783 особи визнані винними у здійсненні кримінального злочину, пов'язаного з домашнім насиллям.

Ситуація насилля відноситься до характеристик складної життєвої ситуації, яка об'єктивно порушує життєдіяльність жертви насилля і подолати її самостійно у більшості випадків неможливо.

Враховуючи те, що зазначена проблема є досить розповсюдженою у суспільстві, то й вирішувати її необхідно комплексно, застосовуючи активну взаємодію всіх суспільних інститутів та фахівців, які займаються питаннями наукового та практичного вирішення зазначеної проблеми.

Явище насильства у суспільстві – це у значній мірі наслідок традиційного виховання, коли агресивна поведінка розглядається як єдиний спосіб вирішення існуючих проблем. При цьому соціалізація хлопчиків спрямована на проявлення агресії проти інших людей, а дівчаток привчають терпіти, пристосовуватися, зберігаючи зовнішню видимість благополуччя.

Науковці при дослідженні вказаної проблеми докладно розглядають чинники, що обумовлюють насильство в сім'ї загалом і насильство над жінками зокрема, та виділяють такі: соціальні, економічні, психологічні, педагогічні, соціально-педагогічні, політико-правові, медико-фізіологічні [6, с. 25].

Вчені характеризують соціальні фактори напруженням, конфліктами, насильством в суспільстві, пропагуванням у ЗМІ насильства як моделі поведінки. Найбільш розповсюдженими економічними причинами прояву насильства є різке погіршення умов життєдіяльності родини внаслідок безробіття, економічної залежності, відсутності можливості і умов працевлаштування. Психологічні фактори пояснюються стереотипами поведінки у родинах батьків подружньої пари; педагогічні – відсутністю культури поведінки – моральної, громадянської, економічної, трудової, естетичної. До групи соціально-педагогічних причин виникнення домашнього насилля відносять відсутність усвідомленого батьківства, сімейних цінностей у суспільстві, позитивної моделі сімейного життя на засадах гендерної рівності, сімейного виховання на основі прав дитини тощо. Політико-правові чинники, що обумовлюють домашнє насильство характеризуються загальними внутрішньо сімейними проблемами, як негативними суспільними явищами, до членів сім'ї – як до власності через відсутність правової свідомості, недостатній пріоритет проблем сім'ї та гендерної рівності, увага до материнства і дитинства з боку держави, а не до сім'ї в цілому, брак уваги до батьківства. До медико-фізіологічних – відсутність репродуктивної культури населення,

Соціально-правовий захист різних категорій населення: європейський вимір

зловживання наркотичними речовинами, різні фізіологічні порушення організму тощо [5, с. 118–119].

За дослідженнями вчених Г. В. Жигунової та Н. О. Пономаренко причиною насильницьких дій чоловіків по відношенню до себе жінки вважають недовіру (20 %), приниження (20 %), психічні розлади (20 %), відсутність терпіння (40 %); 80 % з опитаних жінок відчували в сім'ї з боку свого чоловіка насильницькі дії [3, с. 142].

З розвитком теоретичної і практичної соціальної роботи в Україні з'являються нові інноваційні форми соціальної допомоги: кризові центри, що надають допомогу жертвам насилля – жінкам, що виявилися у тяжкій життєвій скруті, у екстремальних психологічних і соціальних умовах та їх реабілітації. Основним змістом роботи таких центрів є забезпечення психологічної реабілітації жертвам насилля у різних формах обслуговування.

На сьогодні надання соціальних послуг жінкам, до яких було застосоване насилля, є одним з найактуальніших аспектів організації соціальної роботи із зазначеною категорією клієнтів. В рамках проєкту Мінсоцполітики створено 46 мобільних бригад соціально-психологічної допомоги, які забезпечують виявлення постраждалих від домашнього насильства та насильства за ознакою статі, надання таким постраждалим екстреної та планової допомоги. Такі бригади (два соціальні працівники та психолог) безкоштовно працюють у 12 областях України, виїжджаючи на екстрений виклик, швидко визначають ситуацію, надають психологічну та соціальну підтримку. А при необхідності жінку забирають і направляють до центру допомоги.

Звертатися за допомогою можна жінкам самим, або з дітьми, в разі, якщо вони стали жертвами фізичного, морального, економічного або сексуального насильства в сім'ї.

На додаток, перша леді України Олена Зеленська анонсувала запуск спільного проєкту з Міністерством соціальної політики – національний кол-центр, до якого звертатимуться жінки, котрі зіштовхнулися з домашнім насильством. Оператори «гарячої лінії» співпрацюватимуть з поліцією, соціальними службами та психологами [4].

Особа, яка постраждала від насильства в сім'ї потребує цілого комплексу послуг. Зокрема, медична допомога може надаватися особі, яка зазнала фізичного або сексуального насильства. Якщо за фактом насильства викликали поліцію, то її працівники у разі необхідності викликати карету швидкої допомоги, або відразу направити постраждалу в заклади охорони здоров'я. Медичну допомогу може також надавати Центр соціальних служб для дітей, сім'ї та молоді.

Після тривалого періоду стресу, страху за власне життя та депресії жертви потребують психологічної реабілітації. Постраждала особа може отримати безкоштовну консультацію психолога на гарячій лінії, а більш глибокий курс реабілітації можуть безкоштовно надати громадські організації та центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді.

Соціально-правовий захист різних категорій населення: європейський вимір

Постраждалі від насильства часто потребують правового захисту, наприклад, адвоката для представлення інтересів у суді, консультації професійного юриста щодо процедур розлучення та ін. Для такого виду послуг існують безкоштовні центри правової допомоги.

Нерідко перед постраждалими постає питання притулку, так як жертви насилля рятуються втечею. Тимчасовий притулок можуть давати соціальні служби, спеціальні громадські організації. Деякі з них сприяють отриманню професії та працевлаштуванню.

В Україні з 1997 року працює Міжнародний жіночий правозахисний центр «Ла Страда-Україна» – стала організація, відома на національному та міжнародному рівнях завдяки ефективній діяльності в обраних сферах щодо розбудови суспільства рівних прав та можливостей, без насильства та торгівлі людьми. Організація працює для забезпечення гендерної рівності, запобігання всім видам гендерного насильства, зокрема насильства в сім'ї, протидії торгівлі людьми та забезпечення прав дітей, сприяючи впровадженню міжнародних стандартів прав людини в усі сфери життя суспільства та держави [2].

Фахівець з соціальної роботи грає ключову роль в організації соціальної допомоги жертвам насилля в сім'ї. При роботі з даною категорією жінок ними застосовуються наступні підходи: виховний (в ролі консультанта, експерта), фасилітація (виконує завдання помічника у подоланні проблеми), адвокатування (виконання ролі адвоката від імені клієнта).

На даний момент в Україні діє десять кризових центрів – у Харкові, Кривому Розі, Бердянську, Краснопавлівці, Маріуполі, Слов'янську, Вінниці, Одесі, Рубіжному й Херсоні. Соціальні працівники кризових центрів, що супроводжують жінку, постраждалу від різних форм насилля, що знаходиться у кризисному та небезпечному для фізичного і духовного, психічного і соціального здоров'я стані, надають комплексну спеціалізовану соціальну допомогу:

- створення необхідних умов для забезпечення доступної і своєчасної

- психологічної допомоги за телефоном незалежно від їхнього статусу і місця проживання;

- спрямування постраждалих до інших служб, організацій, в яких у повній мірі та

- кваліфіковано буде надано допомогу професійними психологами, психотерапевтами, психіатрами, юристами та ін.;

- залучення та координація різних державних органів і установ, недержавних і

- громадських об'єднань, місцевої спільноти до вирішення питань соціальної допомоги жінкам, які опинилися у важкій життєвій ситуації;

Соціально-правовий захист різних категорій населення: європейський вимір

- розробка та впровадження: найбільш ефективних технологій надання

комплексної спеціалізованої соціальної допомоги жінкам, які перебувають у кризовому стані та технологій міждисциплінарної і міжвідомчої взаємодії фахівців різного профілю з надання допомоги жінкам;

- підтримка жінок у вирішенні проблем мобілізації їх власних можливостей і

внутрішніх ресурсів для подолання важких життєвих ситуацій;

- надання тимчасового притулку для жінок з дітьми, перебувають у важкій

життєвій ситуації;

- профілактика відмов від новонароджених дітей.

У структурі кризових центрів діють три відділення. Перше – відділення

консультативної допомоги і реабілітації, у якому створені умови для збереження і відновлення соціально-психологічного здоров'я жінок, що знаходяться у складній життєвій ситуації. У другому відділенні надається соціально-психологічна допомога жінкам, які перебувають у важкій життєвій ситуації, і членам їх сімей з метою профілактики соціального сирітства та подолання наслідків важкої життєвій ситуації. Третє відділення – тимчасового перебування для жінок з дітьми, що перебувають у важкій життєвій ситуації, мета роботи якого надання тимчасового притулку, у якому фахівці допомагають вирішувати питання життєустрою (оформлення матеріальних допомог, правову та психологічну підтримку, допомогу в налагодженні відносин з родичами, відновлювали втрачені документи тощо).

Отже, узагальнюючи і порівнюючи розвиток кризових центрів України і подібних центрів за рубежом, можна сказати, що вони мають як схожі, так і власні особливості. Україна могла б черпати ефективні і цікаві форми роботи з досвіду деяких зарубіжних країн. Наприклад – сімейні форми роботи, програми для чоловіків-кривдників (Канада), мережева терапія (Стокгольм, Швеція). Також потрібно відзначити, що Україна потребує конкретних стандартів для роботи кризових центрів, чіткого виділення послуг, що надаються ними, найбільш ефективному інформуванні жінок про наявність найближчих центрів.

1. Б'є – не завжди любить. URL: <https://mi100.info/2019/07/05/bye-ne-zavzhdy-lyubyt-blyzko-1500-zhinok-kozhnogo-roku-pomyrayut-vid-ruk-vlasnyh-cholovikiv/>

2. Громадська організація «Ла Страда-Україна». URL: http://old.lastrada.org.ua/ucp_mod_content_show_napryamki-diyalnosti.html

Соціально-правовий захист різних категорій населення: європейський вимір

---

3. Жигунова Г.М., Пономаренко Н.О. (2015) Причини насильства над жінками в сім'ї. *Общественные науки. Социология.* № 2 (34). С. 137-144.

4. За домашнє насильство – за ґрати: Як в Україні та світі борються зі знуцанням у родині. URL: https://zik.ua/news/2019/11/22/za_domashnie_nasylstvo__za_hraty_yak_v_ukraini_ta_sviti_boriatsia_zi_z_nushchanniam_u_rodyni_946146

5. Малиновська Т. М. (2016) Попередження насильства над жінками в сім'ї. *Право і безпека.* № 1 (60). С. 117-120

6. Насильство в сім'ї та діяльність органів внутрішніх справ щодо його подолання (2012): навч.-метод. посіб. / уклад.: Запорожцев А. В., Лабунь А. В., Заброта Д. Г. та ін. Київ [б.в.]. 246 с.

7. Соціальна педагогіка: словник-довідник (2009) / За заг. Ред. Т.Ф. Алексєєнко. Вінниця: Планер. 542 с.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА ДЕЗАДАПТАЦІЯ ПІДЛІТКІВ ТА ЇЇ ПРОФІЛАКТИКА

Олексій Запорожченко

кандидат філософських наук, доцент

Ізмаїльський державний гуманітарний університет

Як правило, говорять про соціальну дезадаптацію в тому випадку, коли спостерігаються певні порушення в процесі соціалізації, пов'язані з недостатнім або спотвореним засвоєнням існуючих загальноприйнятих цінностей, моделей поведінки і соціальних норм суспільства. Перш за все, соціальна дезадаптація проявляється у девіантній поведінці. Причини соціальної дезадаптації та її сам феномен девіантної поведінки доцільно розглядати як соціально-психологічну проблему і підходити до її вивчення комплексно, використовуючи підходи і методологію соціології, психології, педагогіки та інших наук.

Одним із перших вчених, хто зробив ґрунтовне дослідження проблем соціальної дезадаптації і девіації був французький соціолог Е. Дюркгейм, який пов'язував соціальну дезадаптацію і девіантну поведінку з таким соціальним феноменом, як «аномія» (від лат. беззаконня), що пов'язаний з кризою системи цінностей, їх неузгодженістю, аморфністю, деградацією. Е. Дюркгейм досліджував процеси соціальної дезорганізації, що властиві перехідним періодам у житті суспільства, результатом яких стають соціальна деструкція, соціальна дезадаптація, різні форми девіантної і делінквентної поведінки. В умовах відсутності або порушення моральних імперативів виникають соціальні загрози, на що вчений звернув особливу увагу. Причину більшості негативних та деструктивних соціальних феноменів Е. Дюркгейм бачив в процесах соціального відчуження, до